

Нагірняк О. О.

магістр,

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-483-5-10>

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Державні видатки відіграють важливу роль у функціонуванні господарських систем будь-якої країни. Вони є інструментом, за допомогою якого держава може впливати на економічні та соціальні процеси, стимулювати розвиток певних галузей, забезпечувати суспільні блага та підтримувати вразливі верстви населення. Основними джерелами їхнього фінансування є податкові надходження, позики та емісія боргових цінних паперів. Ефективне управління цими джерелами є ключовим для забезпечення стійкості державних фінансів. Державні видатки можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на економічний розвиток країни. З одного боку інвестиції в інфраструктуру, освіту та наукові дослідження можуть стимулювати зростання, але з іншого боку надмірні видатки можуть призвести до зростання боргу та інфляції [1].

Державні видатки України за останні роки максимально видозмінили структуру через повномасштабне вторгнення РФ. Видатки на оборону у 2022 та 2023 роках становили 21,8% та 32,2% ВВП, що є в 9–14 разів більшим за даний показник у 2021 році [2]. Є зрозумілим, що допоки тривають активні воєнні дії, подібна структура розподілу зберігатиметься. Однак вже зараз держава повинна створювати стратегії щодо оптимізації видатків у воєнний час та скорочення перерозподілу ВВП через бюджет після війни.

Нормальним рівнем розподілу державних видатків вчені вважають 30–40% і в Україні він був на рівні 33,8% у 2021 році. Рівень загальнодержавних видатків у 2022–2023 роках зріс на рівень 58,1%–68,2% ВВП через повномасштабні воєнні дії, що є нормальним показником під час воєнного стану. Безперечно, що Україна потрібно залучати більше ресурсів, аби пережити війну. Через це рівень

перерозподілу через державні видатки є значно більшим, ніж ідеальний. Це стається фактично у всіх країнах, які приймали участь у війні. Тому важливо вже зараз розробляти стратегію швидкого відновлення економіки після значного падіння ВВП на 35% у 2022 році та забезпечення стійкого економічного зростання після припинення війни. Намагаючись досягти швидкого зростання (7–10% на рік), більшість розвинених держав значно скорочували державні видатки, надаючи приватному сектору більше можливостей і свободи. Згідно з даними за останні сто років, всі країни світу, які зростали від +7% до +10% ВВП щороку кілька років підряд, тримали рівень державних видатків на рівні 25%–30% ВВП. Крім того, країни, які перерозподіляють більше 40% ВВП через публічні фінанси, в середньому зростають лише на кілька відсотків на рік. З іншого боку, занадто малий «розмір уряду» також не сприяє економічному зростанню. Країни з державними видатками на рівні 15–20% ВВП зазвичай майже не розвиваються, оскільки їхніх можливостей є недостатньо для підвищення рівня життя населення та якісного задоволення потреб громадян і компаній. Держави, які досягають рівня розвинених держав, нарощують соціальні гарантії і, відповідно, державні видатки. Саме тому такі держави втрачають можливість швидкого росту. Вони заміняють швидкий ріст на стабільний, зростаючи в майбутньому на рівні 2–5% на рік. Розвинені країни можуть дозволити собі високий рівень загальнодержавних видатків і більший податковий тягар, оскільки за ці податки вони надають набагато якісніші послуги. У цих країнах досягнуто умовний рівень доходу \$11 000 на душу населення на рік – рівень середнього класу, після якого подальше зростання доходу менше впливає на задоволення потреб. Україна поки що не може собі цього дозволити. Жоден «розмір уряду» не сприятиме розвитку країни, якщо вона не має якісного державного управління, розвинених економічних і політичних інституцій. Прикладом цього є Конго, Південний Судан і Іран, де «розмір уряду» менший за 20% ВВП, але ці країни вже десятиліттями не показують стрімкого економічного зростання [3].

Сучасні дослідження світових учених показують, що для сталого економічного розвитку країн першочергово необхідно розвивати інклюзивні інституції, такі як верховенство права, економічні свободи, захист приватної власності, вільні вибори тощо. Для підтримки тривалого існування таких інституцій потрібен постійний контроль з боку громадянського суспільства, яке повинно бути консолідованим та активним. Україна має великий уряд, проте надає не дуже якісні послуги.

Тож державотворцям потрібно обдумати ще раз власні спроможності та планувати скорочення державних видатків до рівня 35% від ВВП. Якість державних послуг та їхнє надання в Україні оцінюється Світовим банком у -0,67 бали. Це свідчить про те, що за співвідношенням видатків та якості послуг Україна знаходиться серед країн з найнижчими показниками у світі. Інші держави досягають такого ж рівня надання послуг, витрачаючи значно меншу частку свого ВВП. Ця ситуація вказує на необхідність реформування підходів до розподілу державного доходу. Надмірний перерозподіл ресурсів чинить серйозний негативний вплив на економіку, зменшуючи її зростання приблизно на 2,7 відсоткових пункти щорічно. Саме цього приросту бракує Україні, щоб за рівнем життя досягти сусідські європейські держави як Польща чи Словаччина впродовж наступних 20 років [4].

Отже, оптимізація державних видатків є ключовим фактором стабілізації фінансово-економічної системи України, особливо в умовах воєнного часу. Незважаючи на необхідність високих витрат на оборону, вже зараз потрібно розробляти стратегії поступового скорочення перерозподілу ВВП через бюджет до рівня 35%. Досвід інших країн показує, що економічне зростання значною мірою залежить від ефективності управління державними фінансами та розвитку інклюзивних інституцій. Україна має великий уряд, але якість державних послуг залишається низькою. Тому необхідно реформувати підходи до розподілу державного доходу, підвищуючи ефективність використання ресурсів.

Література:

1. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ : НаУКМА, 2014. С. 229.
2. Данилишин Б. Обсяг видатків під час війни зріс удвічі. Еспресо-TV, 2024.
3. Гетман О. Під час війни перерозподіл держвидатків зріс до 70% ВВП. Щоб економіка України швидко росла, потрібно 35%. Forbes Україна, від 13 жовтня 2022 року.
4. Шульга Є. Зниження урядових витрат має стати основним критерієм українських реформ. «Центр соціально-економічних досліджень «CASE Україна» 2021. С. 10–11.